

**РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ВНУТРІШНЬОМУ ДВОРИКУ ЛЬВІВСЬКОЇ РАТУШІ***Назарій ВОЙТОВИЧ, Марія ВОЙТОВИЧ**Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна, e-mail: danylivmari@ukr.net*

Історія львівської ратуші розпочинається із другої половини XIV ст. (1381). Від цього часу до сьогодні відбулось декілька будівництв нових будівель та значна кількість їх реконструкцій. Останній етап розбудови львівської ратуші розпочався у 1827 р. після закладання фундаменту нової споруди. Сучасного вигляду адміністративна будівля набрала після подій 1848 р. під час яких було пошкоджено купол вежі, у наслідок чого вежа ратуші отримала сучасний вигляд.

У липні 2011 р. експедиція НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України провела рятівні дослідження у внутрішньому дворіку Ратуші. Розкоп закладений в південній частині дворику розміром 3×4 м, який примикав до фасаду вікна. Від глибини 0,8 м до 2,0–2,15 м залягали культурні нашарування пов’язані із будівництвом сучасної ратуші та розбиранням попередньої будівлі. У культурних шарах, які залягали до глибини 3,0–3,4 м виявлено велику кількість рухомого археологічного матеріалу кін. XIV–XVIII ст., що представлений уламками та цілими формами керамічних виробів, предметів зі скла та металу. Під час досліджень частково відкрито та задокументовано рештки кам’яних конструкцій ратуші 1491 р. (мури 1, 2, 4), які дають інформацію про специфіку їх спорудження, планувальну структуру підвальних приміщень та стан збереженості мурів. Вдалось зафіксувати особливості та етапи будівництва фундаменту сучасної ратуші (мур 3) та рівень залягання його підшви. На рівні материка на глибині 3,1 м зафіксовано один заглиблений об’єкт, який пошкоджений із півночі та заходу мурами 1, 2. Його збережена частина розмірами 1,48×0,36 м, та завглибшки 0,45–0,60 м від рівня виявлення, із орієнтацією по лінії північ–південь. Заповнення об’єкта складалось із сірого супіску із вмістом значної кількості керамічного посуду кін. XIV–XV ст. Досліджений об’єкт виконував функцію ями господарського призначення. З огляду на незначні розміри відкритої площі, проведені дослідження засвідчили подальшу перспективу майбутніх археологічних досліджень.

Ключові слова: Львів, ратуша, археологічні дослідження, мур, стратиграфія, об’єкт, кераміка.

Коротка історія львівської ратуші. Львівська ратуша має давню історію. Перша будівля згадана у хроніці В. Зіморевича під 1381 р. У найстаршій міській книзі під 1382 р. ратуша була, правдоподібно, напівмурована, напівдерев’яна і своєю конструкцією наслідувала ратуші німецьких міст [Крип’якевич, 1991, с. 27]. Відома й інша, більш рання дата (1359), яка пов’язана із львівською ратушею [Гошко, 2006, с. 111]. У 1387 р. міська рада видала розпорядження, щоб у Львові не продавали вина ніде, крім пивниць ратуші. Таке розпорядження дозволяє припустити, що пивниці у ній були муровані. Вежа ратуші мала годинник, про який вперше згадується у 1404 р. Значні видатки міської каси на закупівлю дерева до вежі та на оплату майстрові теслі Матвієві під 1411 р. свідчать, що вона у значній частині збудована з дерева [Jaworski, 1907, s. 14–15].

На середину XV ст. площа навколо Ратуші була вимощена бруківкою. Хроніка від 1452 р. вказує, що: “у місті щораз більше зростали лад і заможність, Ринок і головні вулиці були вже забруковані, для чого щороку місто наймало брукарів” [Лемко, 2008, с. 7].

Поруч з ратушею на площі знаходилась мурована рибна сажівка з перекинутим через неї кам’яним мостиком. У 1425 р. біля ратуші споруджено стовп кари, так званий “прангер” [Вуйцик, 1991, с. 29].

Наприкінці XV ст. стара ратуша виявилась надто малою і не відповідала вимогам міста. Тоді магістрат прийняв рішення про її розширення. Для цього розібрали західну частину будинку разом з вежею, щоб на її місці добудувати нову будівлю з вежею. Будівництво вежі відбувалось упродовж 1489–1491 рр. Щоправда, верх вежі з тимчасовою камерою для годинника виконали з дерева. Остаточну форму вежа отримала у 1504 р., коли на ній встановили новий годинник роботи монаха Григорія.

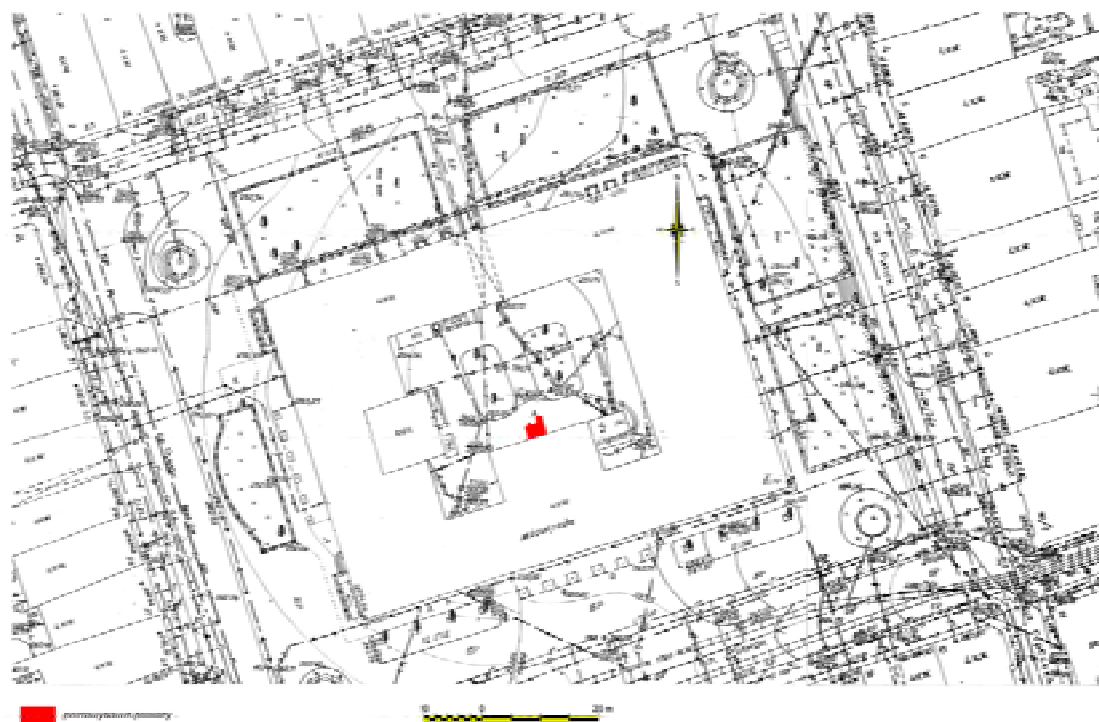

Рис. 1. План центральної частини Львова з місцезнаходженням досліджуваної ділянки
Fig. 1. Plan of the central part of L'viv with location of researched area

З напису на камені, який містився під готичним вікном на рівні другого поверху і який зберігся ще під час завалення вежі у 1826 р., відомо, що її збудував майстер Ганс Штехер [Jaworski, 1907, s. 17–19]. Ратуша 1491 р. одна з небагатьох споруд, що вистояли у фатальній пожежі 1527 р. [Войтович, 2006, с. 104], після чого розпочалось будівництво переважно кам'яного Львова [Зіморевич, 2002, с. 103–104].

Упродовж XVI ст. будинок ратуші піддавався багатьом ремонтам і реконструкціям. У реконструкції ратуші брали участь майстри-будівничі Лука (1532), Іван Лис (1557), Щасний Трембачик та Габріель Квадро (1561) [Вуйцик, 1991, с. 29]. Під час реставрації 1535 р. дах ратуші та вежі покрили кольоровою полив'яною дахівкою [Могитич, 2008, с. 67].

У 1561 р. розпочалась добудова східного крила, якою керували Фелікс Трембачик та Іван Лис. Коли ця робота ще не була закінчена, у 1571 р. знову виникла пожежа, яка знищила завершення вежі з годинником [Jaworski, 1907, s. 21].

Наприкінці XVI ст. старанням львівського патриція Станіслава Шольца ратушу знову обновили як зовні, так і зсередини. Зокрема, у 1594 р. перед ратушею встановили новий “прангер” із фігурами Феміди і ката з мечем, які ніби зрослися спинами. У 1591 р. на високому кам'яному стовпі перед входом поставили статую лева, виконану скульптором Андрієм Бемером [Могитич, 2008, с. 67–68].

На початку XVII ст. розпочався новий етап реставрації ратуші, пов'язаний з іменем бургомистра Мартина Кампіана. Останній вирішив побудувати нову вежу ратуші. Цю роботу він доручив відомому архітектору І. Бемеру. У 1619 р. її спорудження було завершено [Зіморович, 2002, с. 149]. Свою восьмигранну триярусну вежу І. Бемер поставив на старій квадратній основі 1491 р. Вона завершувалась галереєю, яку підтримували вісім консолей у вигляді левів.

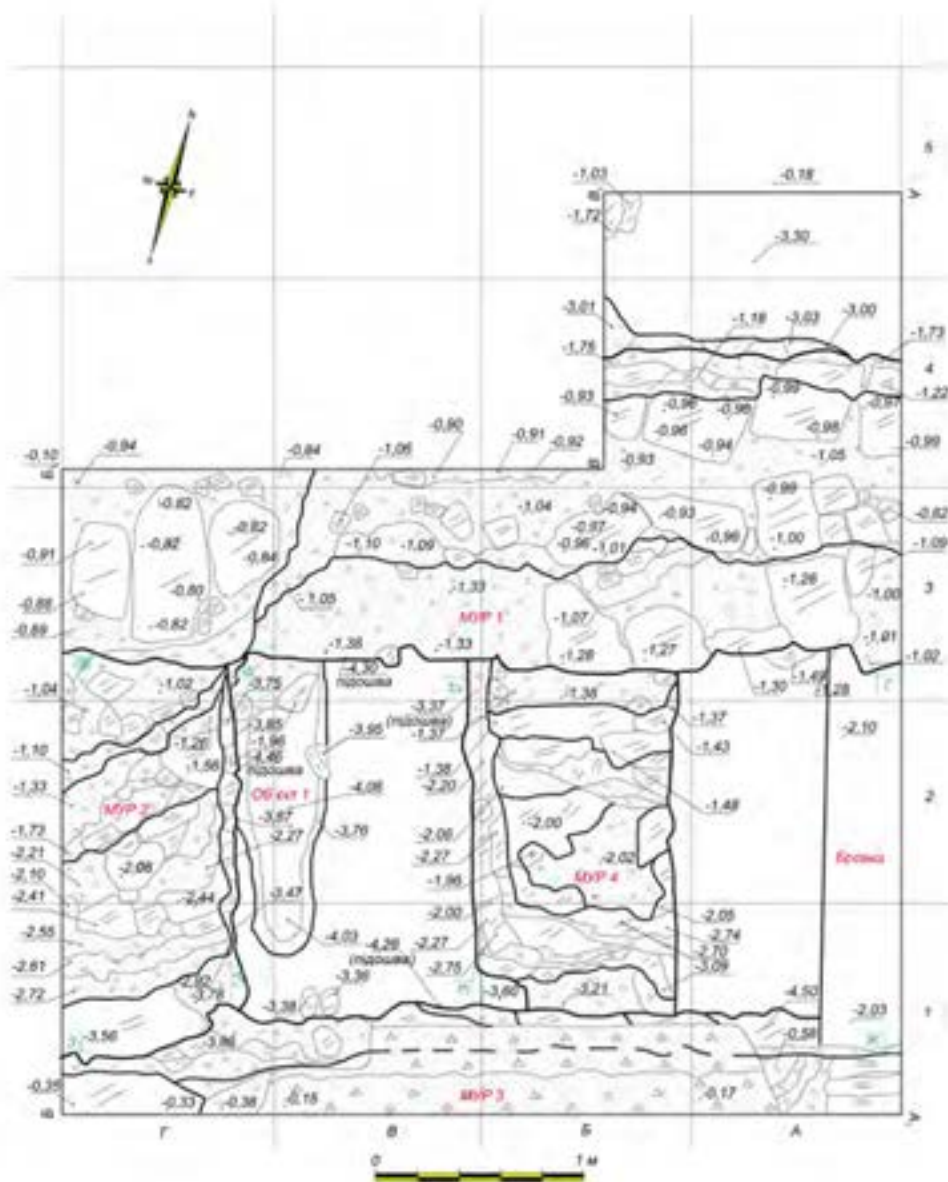

Рис. 2. План розкопу
Fig. 2. Plan of excavated area

Стара ратуша простояла до 14 липня 1826 р. У цей день вежа, збудована у 1619 р., завалилася [Долинська, 2005, с. 66]. Будинок ратуші, який теж знаходився в аварійному стані, довелося розібрати.

У 1827 р. закладено фундамент під новий будинок, проект на його побудову затвердили у Відні. Його виконали архітектори Йосиф Маркль та Франц Трешер [Жук, 2007, с. 96]. Упродовж восьми років будувалася сучасна ратуша. Це монументальна, чотириповерхова,

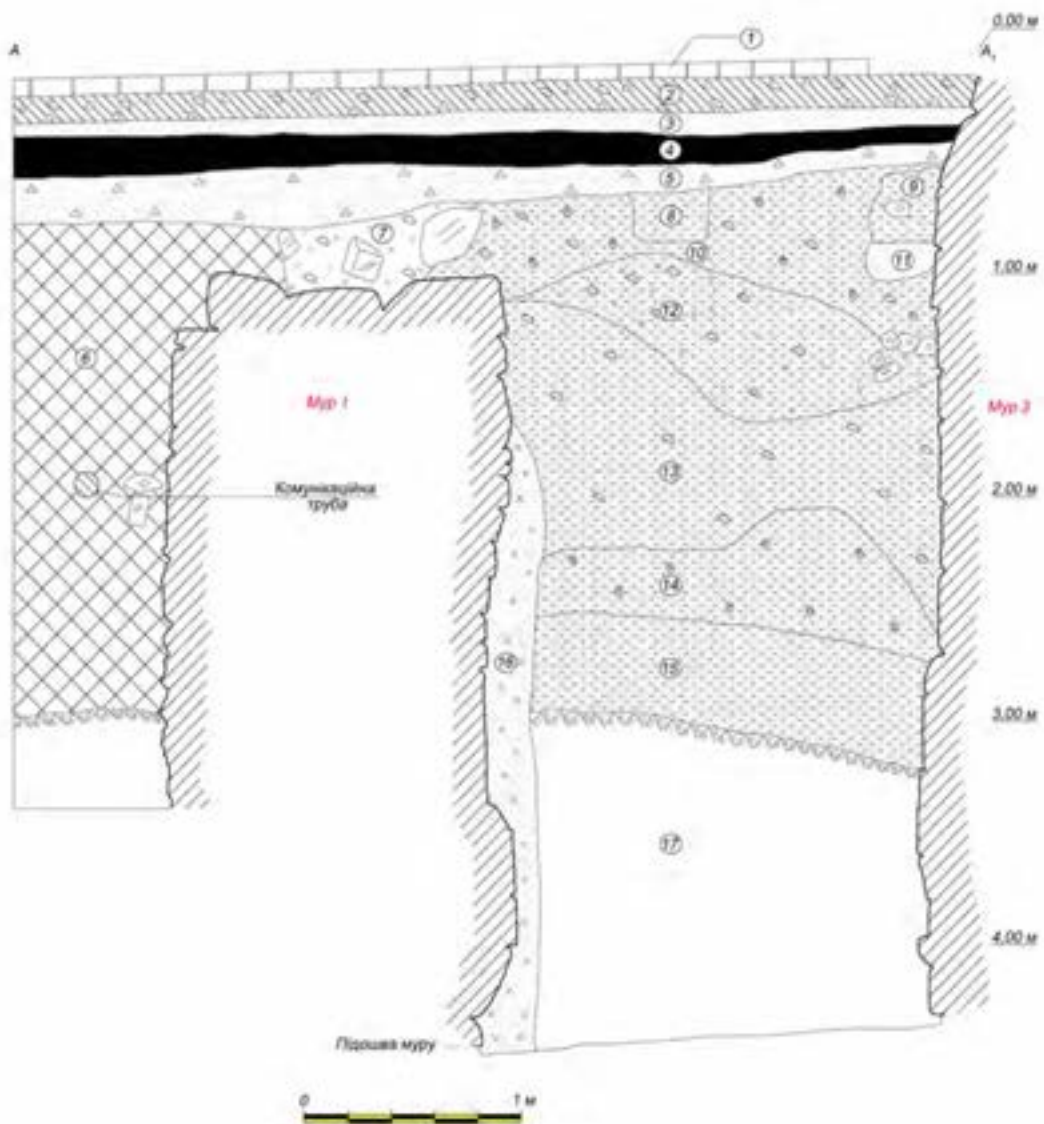

Рис. 3. Стратиграфічний перетин А-А₁ східної стінки розкопу: 1 – тротуарна плитка; 2 – бетон; 3 – пісок жовто-сірого кольору; 4 – асфальт; 5 – пісок темно-жовтого кольору із вмістом щебеню; 6 – будівельне сміття сіро-коричневого кольору; 7 – піщано-вапняний розчин цеглястого кольору; 8 – супісок темно-сірого кольору; 9 – темно-сірий супісок; 10 – сірий супісок із вмістом цегли та дрібного каміння пісковіку; 11 – пісок сірого кольору; 12 – супісок сіро-кремового кольору із вмістом піщано-вапняного розчину та дрібного каміння пісковіку; 13 – сірий супісок з камінням пісковіку; 14 – супісок темно-сірого кольору із фрагментами цегли; 15 – супісок коричневого кольору; 16 – сірий пісок з піщано-вапняним розчином; 17 – материк

Fig. 3. Stratigraphic section A-A₁ of the eastern wall of excavated area

квадратна в плані будівля, виконана у стилі віденського класицизму [Мельник, 2002, с. 57]. До подій 1848 р. вежа ратуші мала купольне завершення, проте після пожежі, що зумовлена “Весною народів”, її верхів’я було зруйноване. Перебудовою вежі зайнявся архітектор Йоган Зальцман, який і спланував сучасне безкупольне завершення [Ковальчук, 2008, с. 187]. Так завершився останній етап розбудови львівської ратуші.

Археологічні дослідження

У липні 2011 р. експедиція НДЦ “Рятівна археологічна служба” ІА НАН України проводила рятівні дослідження у внутрішньому дворіку Ратуші (площа Ринок, 1) під керівництвом Н. Войтовича [Войтович, Войтович, 2012а; 2012б].

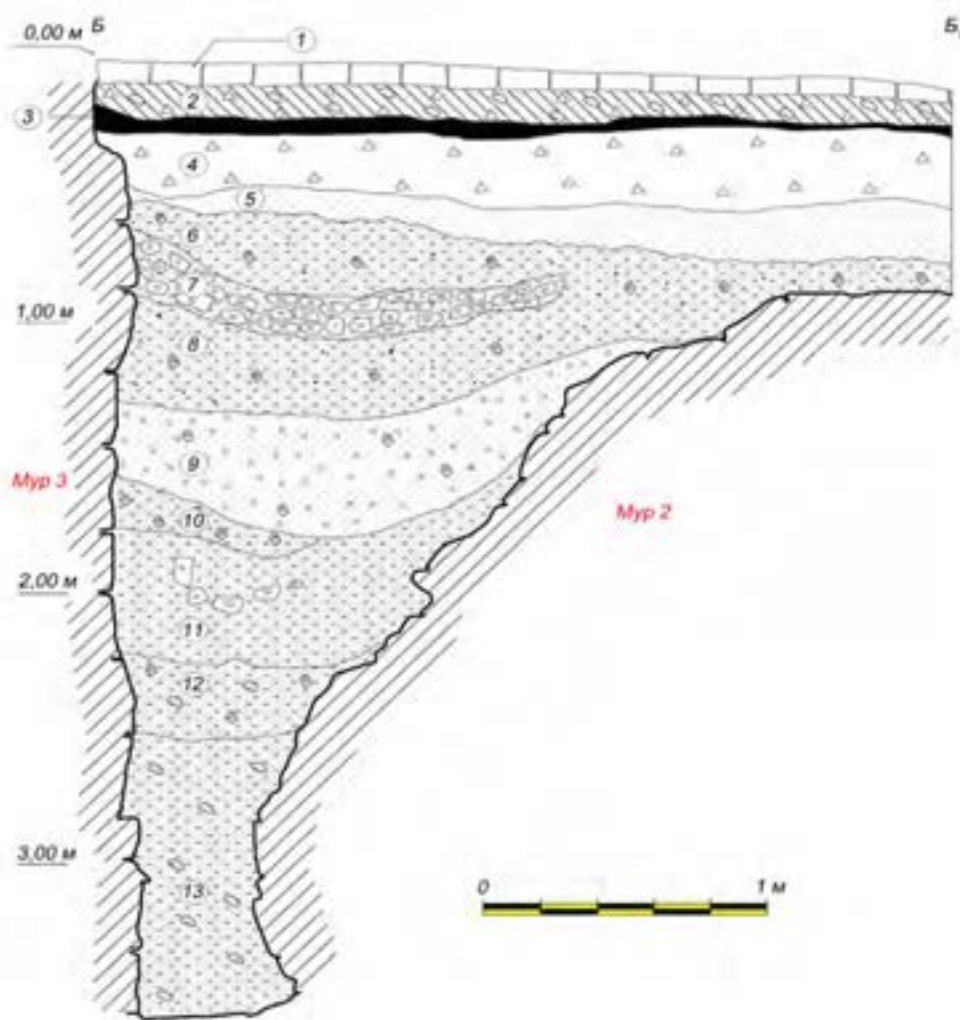

Рис. 4. Стратиграфічний перетин Б-Б₁ західної стінки розкопу: 1 – тротуарна плитка; 2 – бетон; 3 – асфальт; 4 – пісок сірого кольору із значною кількістю щебеню; 5 – пісок темно-жовтого кольору; 6, 8 – сіро-коричневий супісок з уламками цегли та вугликів; 7 – світло-сірий супісок із вмістом значної кількості цегли; 9 – пісок кремового кольору зі значною кількістю цегли та піщано-вапняного розчину; 10 – сіро-коричневий супісок з уламками цегли; 11 – чорний гумусований супісок із фрагментами цегли великих розмірів та вугликів; 12 – супісок світло-коричневого кольору з уламками цегли та каменю пісковіку; 13 – супісок коричневого кольору з камінням пісковіку

Fig. 4. Stratigraphic section B-B₁ of the western wall of excavated area

Розкоп розмірами 3×4 м, закладений у південній частині дворика, примикав до фасаду, напроти вікна. Його розплановано на археологічні квадрати з відповідними позначеннями (рис. 1). Під час зняття верхніх шарів до глибини 0,8 м від умовного “0” з’ясовано, що вони утворилися у другій половині ХХ ст. і представлені асфальтом, бетонною подушкою,

* Умовний “0” вибрано на рівні денної поверхні дворика біля розкопу. Надалі в статті глибини та відмітки подано відносно нього.

пошарком стерильного піску та тротуарної плитки. Нижче залягав супісок сірого кольору із рухомим матеріалом XIX ст. На цьому ж рівні відкрито коронку муру № 1, який розташований паралельно до фундаменту сучасної ратуші. Окрім цього, на глибині 1,10 м зафіксовано ще два поперечні мури (№ 2, 4), які примикають до муру № 1 з північної сторони (рис. 2).

Рис. 5. Об'єкт 1 на рівні вибирання заповнення
Fig. 5. Object 1 at the level of taking out of the filling

Стратиграфічні спостереження

На всій території розкопу від глибини 0,8 до 2,0–2,15 м залягали культурні нашарування, пов'язані із будівництвом сучасної ратуші та розбиранням попередньої будівлі (рис. 3: *шар 7–13*; 4: *шар 6–10*). У східній частині дослідженої ділянки на глибині 2,1 м зберігся непорушний шар, який представлений чорним гумусованим супіском із вкрапленнями вугликів та значної кількості кераміки (рис. 4: *шар 11*). Виявлений тут рухомий матеріал характерний для кін. XIV – поч. XVI ст. Нижче нього залягали передматерикові шари стерильних коричневих супісків (рис. 4: *шар 12–13*). Материк представлений жовтим піском із вмістом дрібного каменю пісковика. Глибина залягання материка – 3,0–3,4 м. На рівні материка у квадраті В/2 виявлено монету – денарій руський 1353–1360 рр. карбування, що свідчить про активне торговельне життя на пл. Ринок уже з початків надання локації місту.

Археологічні об'єкти

На глибині 3,1 м у квадратах В-Г/1-3 на рівні материка зафіксовано **об'єкт 1**, який перерізають із півночі та заходу мури № 1, 2. Його збережена частина розмірами 1,48×0,36 м, видовженої форми та завглибшки 0,45–0,60 м від рівня виявлення, із орієнтацією по лінії північ-південь. Заповнення одношарове, представлене сірим супіском із вмістом значної кількості рухомого матеріалу (рис. 5). Стінки об'єкта злегка звужені до низу, дно нерівне (рис. 2, б).

Виявлений матеріал представлений переважно фрагментами керамічного посуду та уламками горщикоподібних кахель. Керамічна маса посуду із домішками значної кількості

піску, рідше – із жорсткою середньої величини (рис. 10, 2). Посуд темно-сірого кольору, у зламі – сірий або світло-сірий. Трапляються фрагменти коричневого або світло-коричневого кольорів, внутрішня поверхня у деяких виробів вкрита зеленою поливою (рис. 10, 6). Зовнішня поверхня більшості посудин орнаментована горизонтальним рифленням або заглибленими горизонтальними смугами. Посуд представлений фрагментами горщиків, глеків, миски, кубка, макітри та покришок.

Серед виявлених уламків керамічного посуду вдалося повністю відновити п'ять форм (три горщики, один глек, та одну миску). Горщики яйцеподібної форми, темно-сірого кольору, у зламі – світло-сірого, один екземпляр коричневого кольору (рис. 9, 2). Вінця злегка відхилені назовні, краї заокруглені, із відступом для покришки. Шийка добре виражена, увігнута дугою.

Рис. 6. Об'єкт 1 на завершальному етапі дослідження
Fig. 6. Object 1 at the final stage of excavations

Зовнішня поверхня у верхній частині посудин орнаментована рифленням. Краї вінець оздоблені рельєфним пояском (рис. 9, 3), інший, у результаті пальцевих вдавнень, утворений у вигляді хвильки (рис. 9, 4). До країв вінець горщиків та максимальної випуклості тіла посудин прикріплена плоска, стрічкова ручка. Посередині ручок сформований вертикальний ривчак. Денця виробів плоскі, невеликих розмірів.

Глек видовжено-яйцеподібної форми, темно-сірого кольору (рис. 9, 5). Вінця вертикальні, краї заокруглені, із внутрішньої сторони пальцевим вдавненням сформована лійка. Діаметр вінець – 11 см. Шийка добре виражена, увігнута дугою. Зовнішня поверхня у верхній частині глека орнаментована рифленням, а краї вінець декоровані двома рельєфними поясками, один з яких у результаті пальцевих вдавнень утворений у вигляді хвильки. Денце плоске, діаметром 11 см.

Загалом виявлені фрагменти вінець горщиків можна розділити на декілька типів. Найбільшу групу становлять вінця відігнуті назовні, краї заокруглені, під якими нанесений із зовнішньої сторони рельєфний поясок (рис. 10, 1–2, 9–10). Деякі екземпляри орнаментовані під вінцями рельєфною

хвилькою (рис. 9, 4; 10, 3). До другого типу горщиків належать злегка відхилені назовні вінця, краї яких заокруглені (рис. 9, 1). Окремий тип становлять екземпляри із косо зрізаними краями та відступом для покришки (рис. 10, 6).
Описані форми вінець горщиків характерні для керамічних комплексів кін. XIV–поч. XVI ст. та становлять подальший процес розвитку керамічного виробництва [Гупало, 1994, рис. 1; Терський, 2001, с. 142; Kruppé, 1981, гус. 12]. Горщики ідентичної форми часто трапляються під час археологічних досліджень центральної частини Львова. Зокрема, вони

походять із розкопок на вул. Федорова, 22–26, вул. Краківської, вул. Підвальної, вул. Підмурної, пл. Старий Ринок, та ін. [Войтович, Войтович, Назар, 2012, рис. 3: 5–8; Войтович, Войтович, Ковальський-Білокрилий, 2013, рис. 29–36; Лазурко та ін., 2010, рис. 21; 24: 5; 33; Лазурко та ін., 2012, рис. 10: 6; 28–30; Терський, Войнаровський, Овчинніков, 2007, рис. 6; 8: 2; 12: 1,2; Шишак, Войтович, Могитич, 2009, рис. 4].

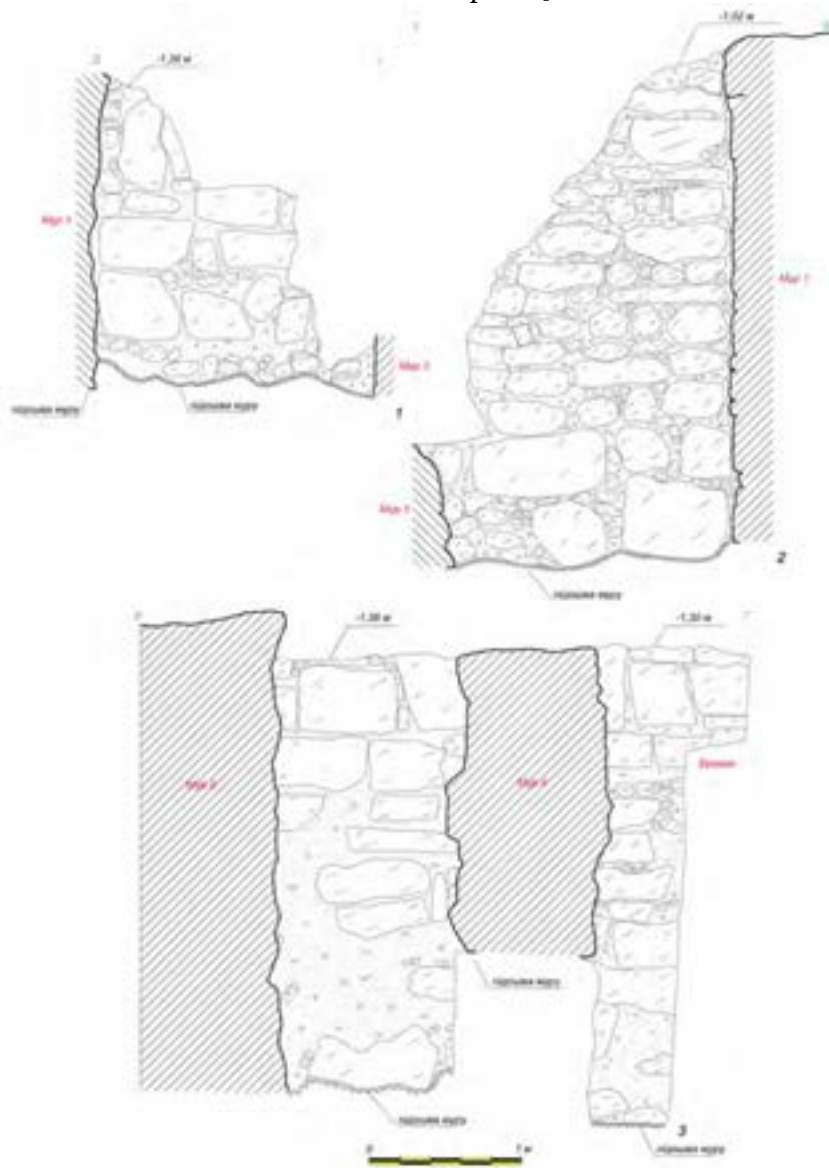

Рис. 7. Розгортки мурів: 1 – мур 4; 2 – мур 2; 3 – мур 1
Fig. 7. Scan of the walls: 1 – wall 4; 2 – wall 2; 3 – wall 1

Виявлена миска випуклої форми, вінця горизонтально зрізані, злегка увігнуті всередину, під ними нанесений орнамент у вигляді двох заглиблених горизонтальних смуг (рис. 10, 4). Близька за формою миска, яку датують XV ст., виявлена у 2009 р. на вул. Федорова, 22–26. Знайдена там миска відрізняється від описаної відсутністю орнаменту [Милян, Лазурко та ін. (уклад.), 2011, с. 43, фото 45].

Фрагменти вінця кубка виготовлені із каолінової керамічної маси, поверхня вкрита світло-коричневою поливою. Зовнішня поверхня орнаментована заглибленою косою сіткою (рис. 10, 7).

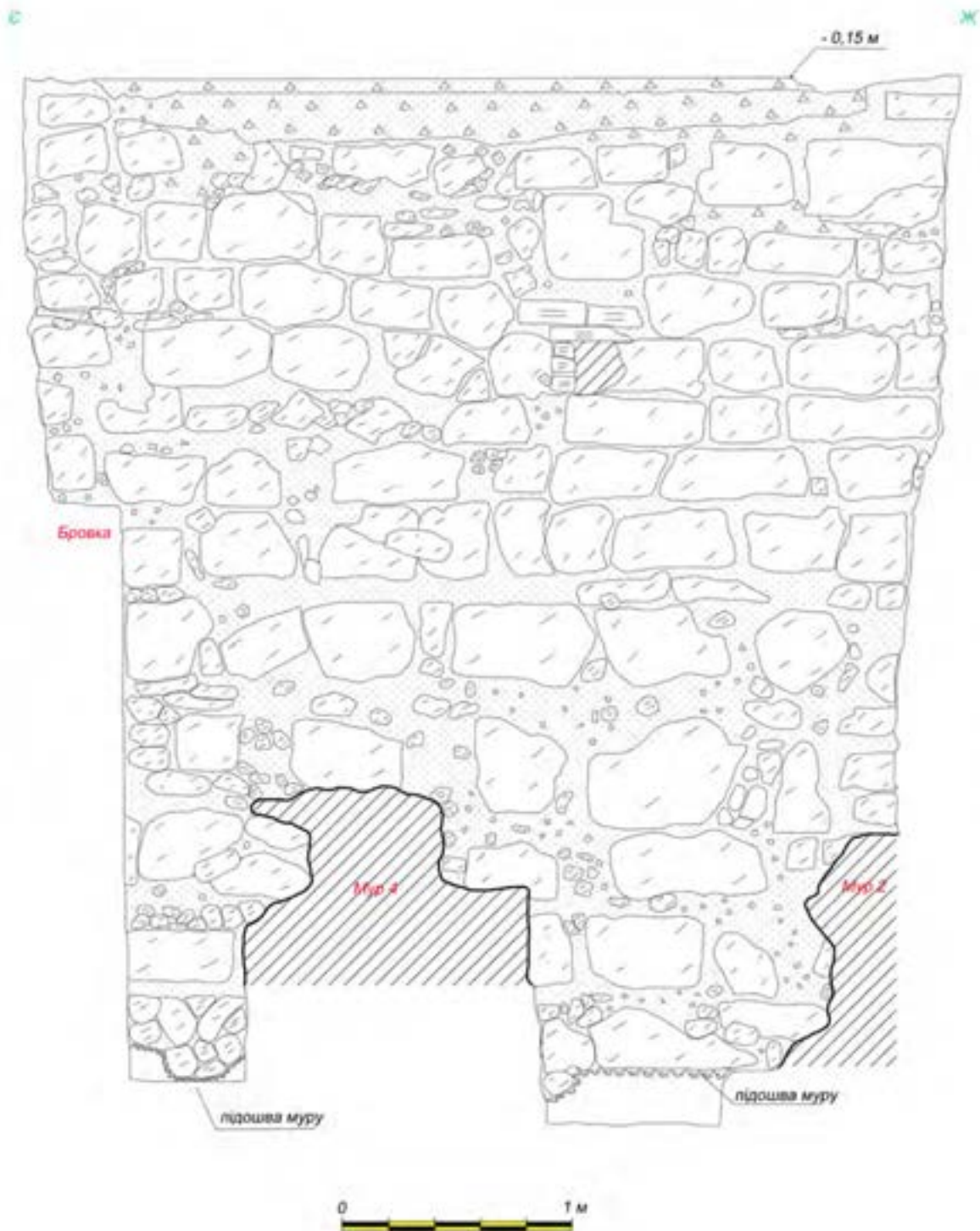

Рис. 8. Розгортка муру 3

Fig. 8. Scan of the wall 3

Фрагменти покришок світло-коричневого кольору, конічної форми, краї потовщені та заокруглені. В одного виробу збереглась округла масивна ручка (рис. 10, 5).

Горщикоподібні кахлі представлені шістьма одиницями, усі вони коричневого кольору. Вінця кахлів відхилені назовні, краї горизонтально зрізані, виявлене денце однієї кахлі плоске. Загалом горщикоподібні кахлі є найбільш ранніми виробами цієї категорії знахідок. Їх появу

на території колишнього Галицько-Волинського князівства відносять до другої пол. XIV ст. Самі ж горщикоподібні кахлі побутували у Львові до XVI ст. включно, де їх почали витіснити досконаліші плиткові кахлі [Колупаєва, 2006, с. 76].

Окрім керамічних виробів, у заповненні об'єкта знайдено залізні вироби: цвях, фрагмент пластини та металевий дріт.

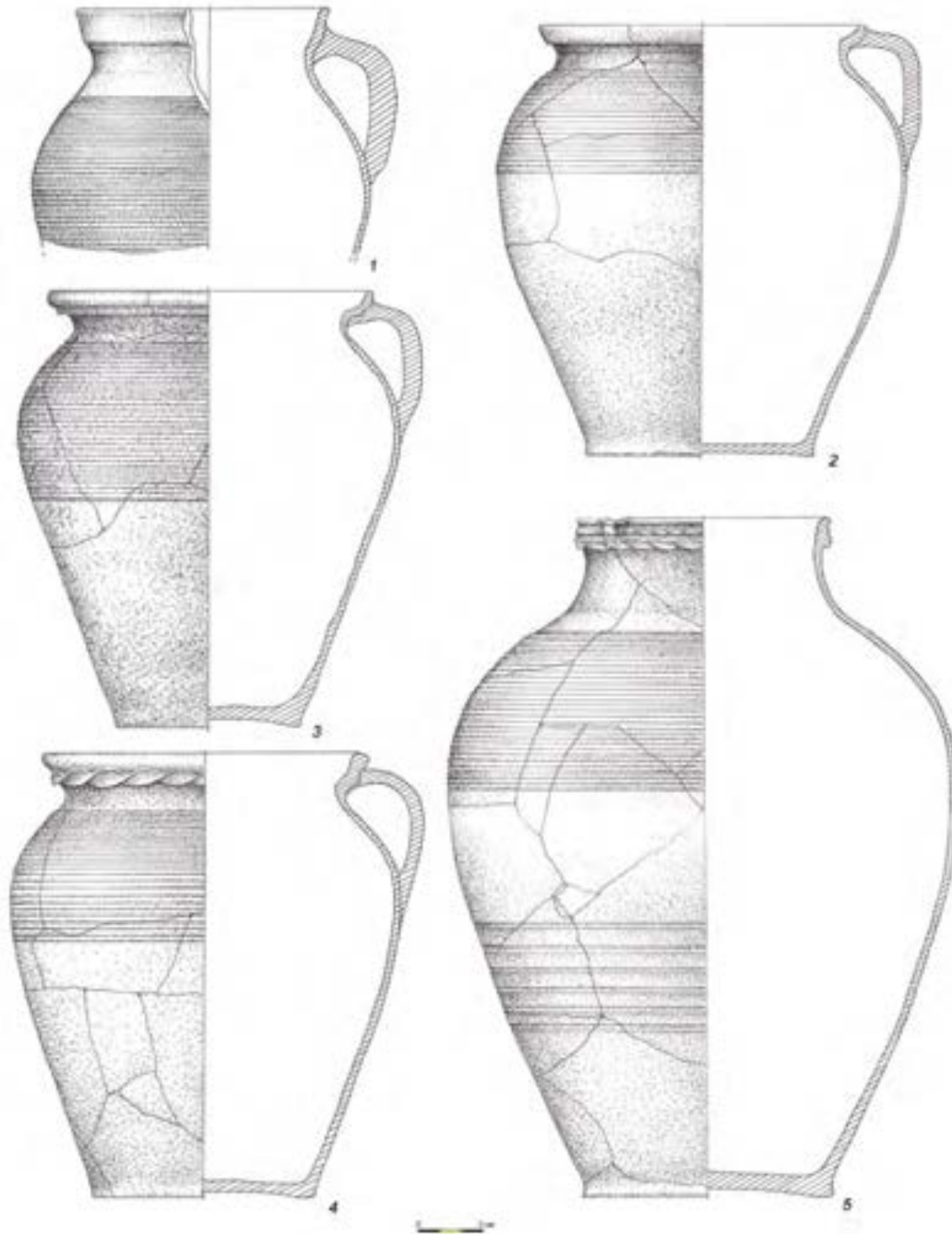

Рис. 9. Керамічний посуд із заповнення об'єкта 1

Fig. 9. Ceramic ware from the filling of object 1

Опираючись на описаний археологічний матеріал та стратиграфічні спостереження, досліджений об'єкт датуємо кін. XIV–I пол. XVI ст. Верхня межа зумовлена наявністю в об'єкті фрагментів горщикоподібних кахель, які побутували саме до цього часу. Що ж до

функціонального призначення, то виявлений об'єкт інтерпретуємо як залишки ями господарського призначення.

Муровані субстанції

Мур 1 – повздовжній мур старої ратуші виявлений на глибині 0,82 м відносно умовного “0” (рис. 2). Він виготовлений із необробленого різноформатного каменю пісковика. Розчин піщано-вапняний сіро-кремового кольору, із вмістом шматків цегли, міцний. Верстви порядкові, читаються добре. До муру з південної сторони примикають мури № 2, 4 (рис. 7, 3). Підшва муру зафіксована на глибині 4,30 м (рис. 3).

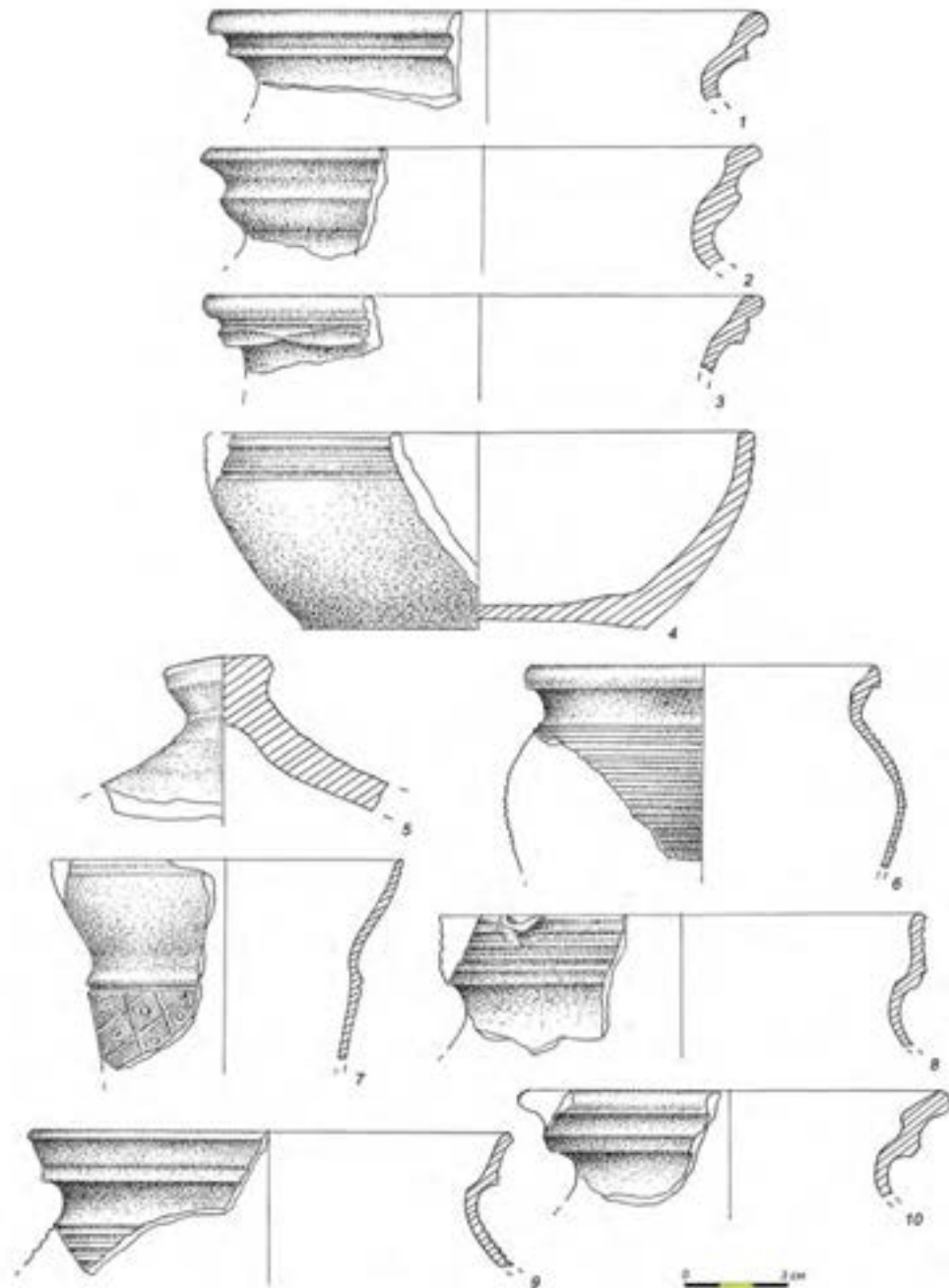

Рис. 10. Фрагменти керамічного посуду із заповнення об'єкта 1
Fig. 10. Fragment of ceramic ware from the filling of object 1

Для встановлення ширини муру 1 до північно-східної частини розкопу здійснено прирізку розмірами 1,0×1,5 м, внаслідок чого з'ясовано, що його товщина становить 1,55 м (рис. 2). Шари східної та північної стінок прирізки перерізані при спорудженні комунікаційної мережі. Виняток становить західна стінка, яку не зачепила комунікаційна траншея. У цій частині чітко фіксуються культурні нашарування XV–XX ст.

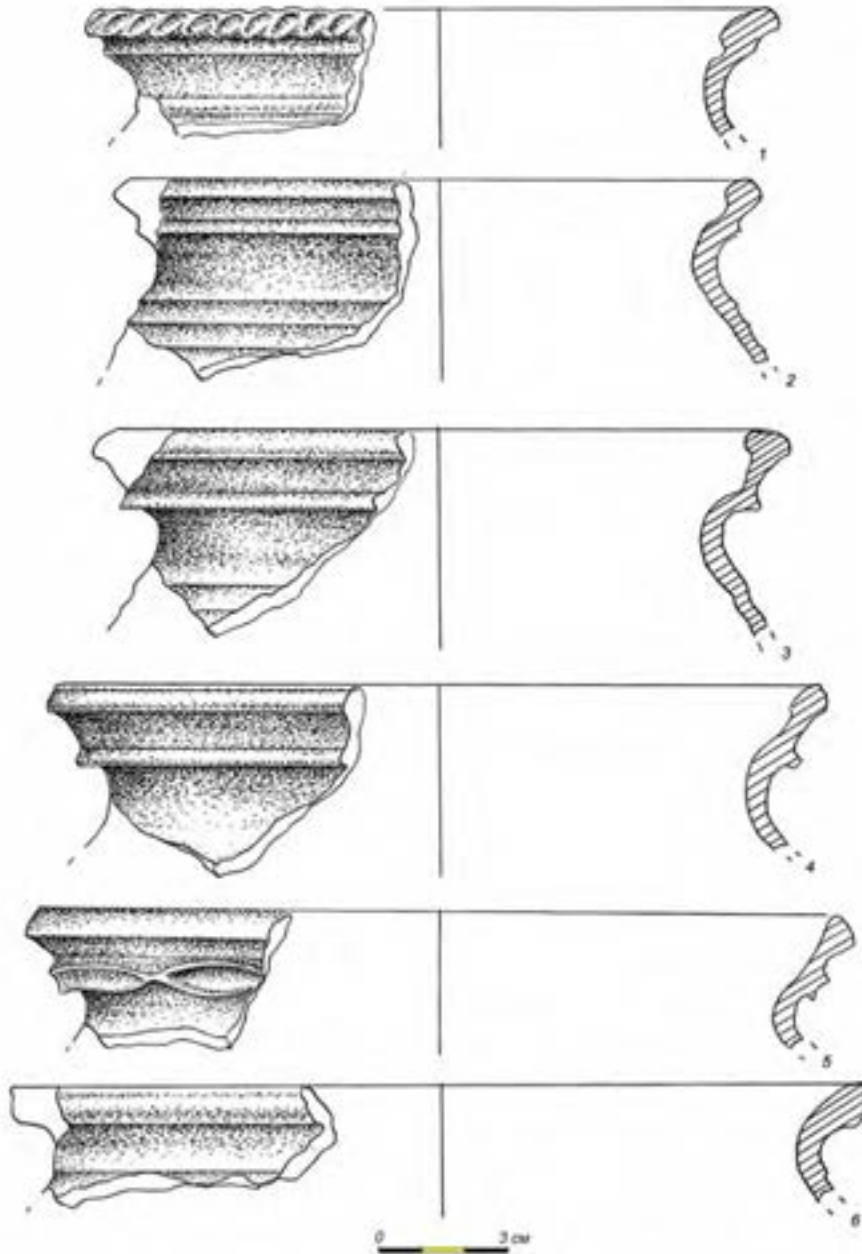

Рис. 11. Фрагменти вінець горщиків кін. XIV–XVI ст. із культурного шару

Fig. 11. Fragments of mouth of pots from the end of XIV–XVI centuries from cultural layer

Мур 2 – поперечний мур, коронку якого зафіксовано на глибині 1,1 м (рис. 2), споруджений із різноформатного необробленого каменю пісковика та вапняку. Розчин піщано-вапняний сіро-кремового кольору, із вмістом шматків цегли, міцний. Верстви мурування подекуди розділяються на два ряди, що пояснюється різноформатним будівельним матеріалом. Нижні ряди викладені із масивного каменю, а верхні – з каменю менших розмірів

(рис. 7, 2). Мур 2 примикає до мур 1. Між ними чітко простежується шов. Південна частина частково розібрана під час спорудження фундаменту сучасної ратуші. Максимальна глибина збереженої коронки мур 1, що примикає до фундаменту сучасної ратуші, становить 2,21 м. Підшва мур 1 зафіксована на рівні -4,46 м.

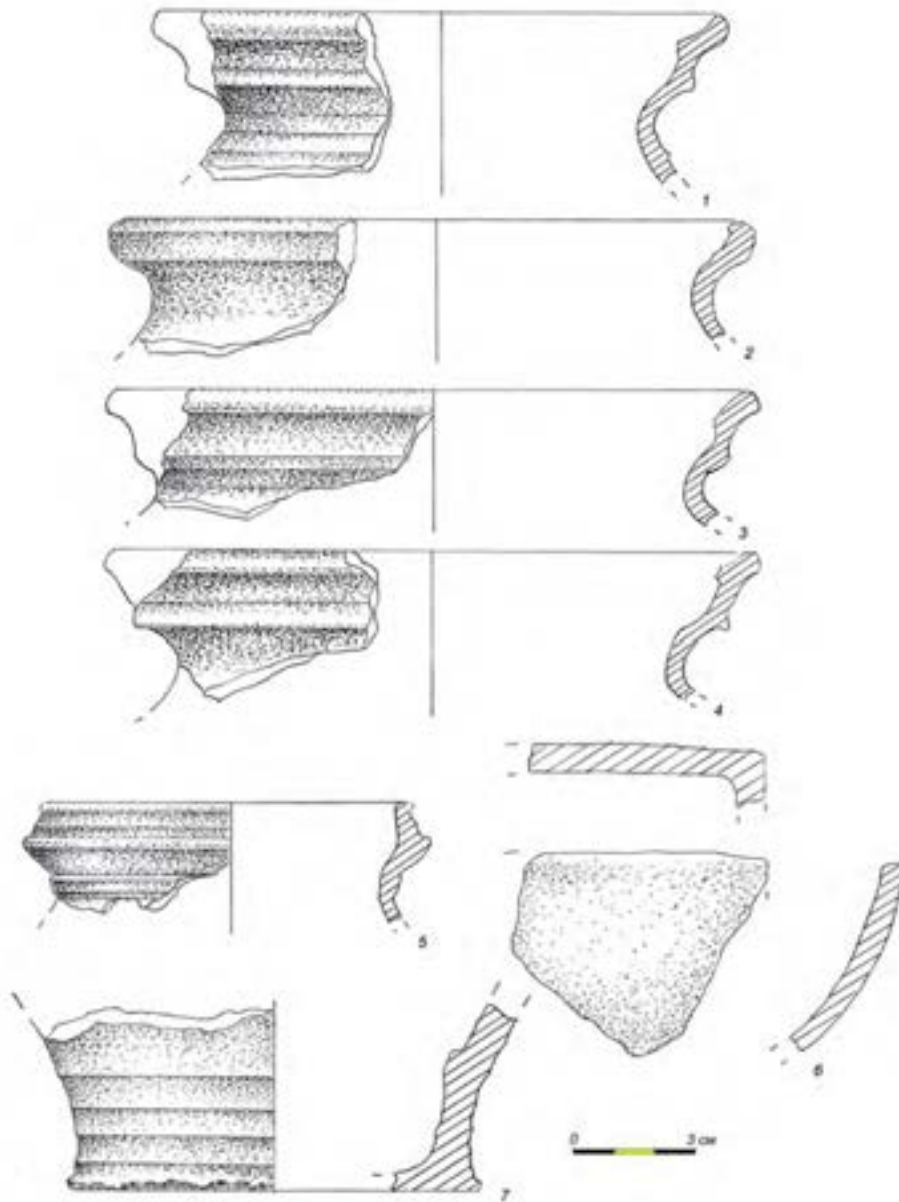

Рис. 12. Фрагменти вінець посудин (1-5) та горщикоподібних кахель (6-7) кін. XIV-XVI ст. із культурного шару

Fig. 12. Fragments of mouth of ceramic ware (1-5) and pot-like tile (6-7) from the end of XIV-XVI centuries from cultural layer

Мур 3 – повздовжній мур ратуші другої чверті XIX ст. (рис. 2). Його виконано із різноформатного каменю пісковика та вапняку. Розчин піщано-вапняний, міцний. Кладка порядова (рис. 8). Нижня частина споруджена закритим способом і завершується на глибині 2,81 м обрізом. Наступні верстви викладені відкритим способом. На глибині 1,61 і 2,32 м простежуються два карнизи, які сформувалися в результаті засипання фундаментного рову. У центрі мур 3 знаходиться наскрізний отвір розмірами 20×22 см, у західній частині він

закладений цеглою формату 30×18×6,5 см. Його поява пов'язана з прокладанням комунікацій у внутрішні приміщення підвалів, або ж він виконував роль продуху. Підшва муру зафіксована на глибині 4,26 м.

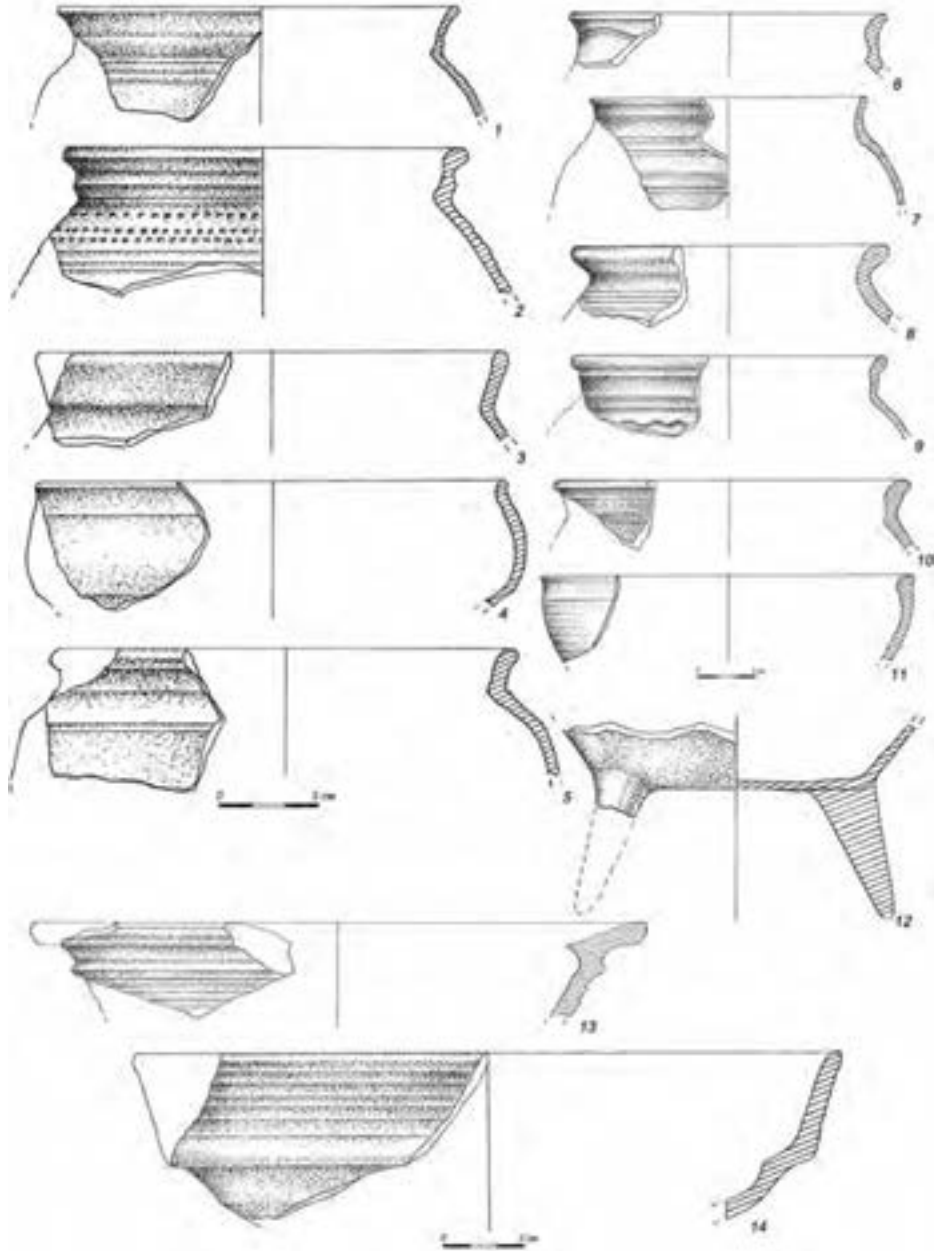

Рис. 13. Фрагменти керамічного посуду XVII–XVIII ст. із культурного шару
Fig. 13. Fragments of ceramic ware from XVII–XVIII centuries from cultural layer

Мур 4 – поперечний муру, коронку якого зафіксовано на глибині 1,37 м, споруджений із різноформатного необробленого каменю пісковика та вапняку. Розчин піщано-вапняний сіро-кремового кольору, міцний. Верстви порядкові, читаються добре (рис. 7, 1). Північна частина муру примикає до повздовжнього муру 1, між якими добре простежується шов. Південна частина муру розібрана у результаті будівництва сучасної ратуші. Підшва муру зафіксована на глибині 3,16 м.

Отже, унаслідок проведених робіт зафіксовано три мури попередньої ратуші, які були частково розібрані до рівня підвалів під час будівництва сучасної ратуші у першій половині XIX ст. У зв'язку з тим, що мури 1, 2 перерізають об'єкт 1, який на основі речового матеріалу датується кін. XIV–I пол. XVI ст., їх варто інтерпретувати як залишки ратуші 1491 р.

Рухомий археологічний матеріал

Під час проведення досліджень у культурних нашаруваннях виявлено значну кількість рухомого речового матеріалу, який репрезентують керамічні, скляні та металеві вироби. Найчисельніша група керамічних знахідок містить вироби будівельної кераміки (кахлі, дахівка, тощо), речі особистого користування та фрагменти посуду. До речей особистого користування належать три люльки східного типу XVII–XVIII ст. Люльки виготовлені із теракотової маси, поверхня їх лискована (рис. 14, 2) або вкрита темно-цеглястою поливою (рис. 14, 1). Виняток становить один фрагмент чорного кольору, у зламі – сірого (рис. 14, 3). Керамічний посуд складають уламки горщиків, мисок, макітер та сковорідок, що датуються часом від кін. XIV по XIX ст. Серед скляних виробів можна виділити фрагменти кухлів та пляшок XVII–XIX ст., виготовлених із гутного скла. До найменш чисельної групи речей належать металеві вироби (залізні цвяхи та гудзики) XVII–XIX ст.

Будівельна кераміка представлена кахлями (двадцять одиниць) та невизначеними предметами будівельно-декоративного призначення. У культурному шарі та в заповненні об'єкта виявлено 10 уламків горщикоподібних кахель коричневого кольору, які виготовлені із керамічної маси з домішкою значної кількості піску (рис. 12, 6, 7). Загалом, як зазначено вище, горщикоподібні кахлі використовувались до XVI ст. [Герський, Войнаровський, Овчинников, 2007, с. 304]. Такий тип доволі часто трапляється у шарах XV–XVI ст. Зокрема, декілька цілих виробів виявлено під час досліджень на вул. Федорова, 23–25 у м. Львові [Милян, Лазурко та ін. (уклад.), 2011, с. 56].

Кохлі XVII–XVIII ст. представлені двома одиницями. Їх лицьова поверхня орнаментована рельєфним рослинним орнаментом, який вкривають поліхромні поливи. Виявлені кахлі XVIII–XIX ст. за місцем розміщення у печі поділяються на дві групи: виповнюючі та пояскові. Лицьова поверхня цих виробів вкрита зеленою поливою, рідше зустрічаються вироби із мармуровою орнаментациєю, виконаною на білому фоні.

Колекція керамічного посуду репрезентована горщиками, макітрами, мисками, сковорідками та глеками.

Найбільшу кількість знахідок становлять горщики. Фрагментів горщиків кін XIV–поч. XVI ст. виявлено 202 одиниці. Забарвлення посуду темно-сірих, сірих та коричневих кольорів, часто у зламі світло-сірого кольору. Вінця переважно відхилені назовні, краї горизонтально зрізані або заокруглені, під якими на лицьовій поверхні нанесений горизонтальний пояс (рис. 11, 2–5; 12, 1, 3, 4). У деяких виробів краї вінця косо зрізані (рис. 11, 6) чи вертикально підняті вгору і горизонтально зрізані (рис. 12, 2). Найчастіше верхня частина посудин орнаментована горизонтальним рифленням. Краї вінця часто орнаментовані штампованими насічками (рис. 11, 1) та рельєфною хвилюю, виконаною під ними (рис. 11, 5). Загалом виявлені у культурному шарі горщики близькі за формою до виробів із об'єкта 1.

Доволі специфічна форма у посудини, вінця якої злегка відхилені назовні, краї заокруглені, потовщені, із горизонтальною виїмкою з внутрішньої сторони. Зовнішня поверхня під вінцями орнаментована горизонтальним валиком. Шийка слабо виділена, увігнута дугою, плавно переходить у слабо випукле тіло посудини.

Горщики XVII–XVIII ст. сірих та світло-сірих кольорів, часто вкриті зеленою поливою (рис. 13, 3, 5, 10) та представлені вінцями, стінками та денцями посудин. Вінця горщиків переважно вертикальні, краї злегка відхилені назовні, заокруглені (рис. 13, 1, 2, 5, 6), до них прикріплювалась плоска стрічкова ручка. Зовнішня поверхня найчастіше орнаментована заглибленими смугами (рис. 13, 7), косою сіткою (рис. 13, 10), пролощеними смугами, рідше складним заглибленим геометричним мотивом (рис. 13, 9).

Миски становлять невелику групу виявленого посуду (13 одиниць). Хронологічно датуються XV–XVIII ст. Серед виробів цієї категорії тільки один виявлений в об'єкті фрагмент датується XIV–XVI ст. (рис. 10, 10). Миски XVII–XVIII ст. переважно цеглястого кольору, вінця відхилені назовні, краї заокруглені (рис. 13, 14). Переважаюча кількість фрагментів орнаментована поліхромним рослинним розписом по білій чи зеленій поливі (рис. 13, 4). Одне вінце миски чорного кольору орнаментоване із зовнішньої сторони пролощеними горизонтальними смугами (рис. 13, 11).

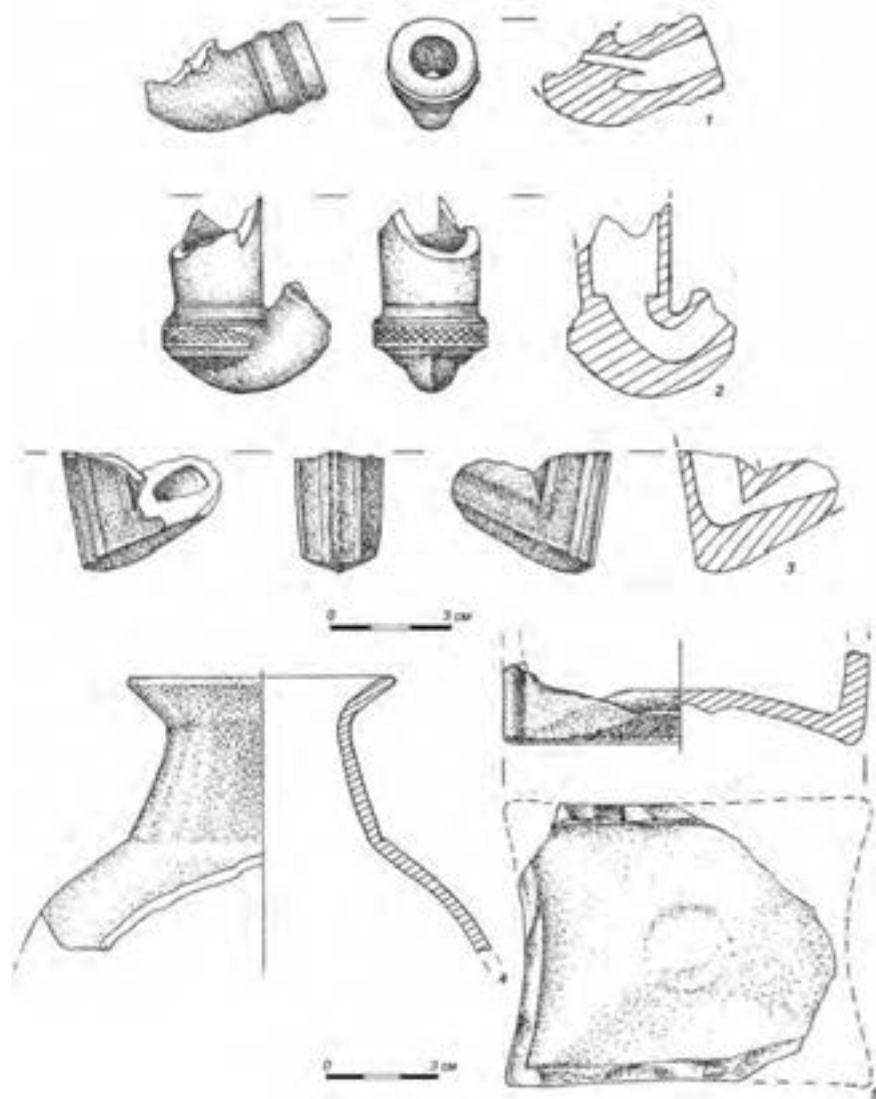

Рис. 14. Фрагменти керамічних любок (1–3) та скляних посудин (4–5) XVII–XVIII ст. із культурного шару
Fig. 14. Fragments of ceramic tobacco pipes (1–3) and glass ware (4–5) XVII–XVIII centuries from cultural layer

Загалом у культурному шарі та заповненні об'єкта виявлено 23 фрагменти макітер, що представлені вінцями, денцями та стінками і датовані XV–XIX ст. Переважна більшість виробів темно-сірого кольору, товстостінні, вінця відхилені назовні. Краї вінця макітри XVII–XVIII ст. злегка відтягнуті в сторони та підняті вгору. Внутрішня поверхня одного

фрагмента вкрита зеленою поливою, а зовнішня сторона орнаментована заглибленими горизонтальними смугами (рис. 13, 13).

Невелику групу речей складають уламки сковорідок XVII–XVIII ст. (чотири одиниці). Серед них варто згадати фрагмент сковорідки сірого кольору, у зламі – світло-сірого. Зовнішня поверхня орнаментована косими пролощеними смугами. Збереглась одна овальна у перетині ніжка, прикріплена до плоского денця (рис. 13, 12).

Усі фрагменти керамічних покриток (дев'ять одиниць) датуються XV–XVI ст., поверхня сірих та темно-сірих кольорів, конічної форми із заокругленими чи косо-зрізаними краями. Така форма покриток є домінуючою серед виробів цієї групи на території Львова. Зокрема, значна колекція керамічних покриток виявлена під час досліджень на вул. Підмурній, 5 у траншеї 1 [Войтович, Войтович, Ковальський-Білокрилий, 2013, рис. 46–48].

Колекція скляних виробів складається із 14 одиниць, до яких входять фрагменти посудин для зберігання рідин (рис. 14, 4) та кухлі XVII–XVIII ст. Вони виготовлені зі скляної маси світло-зеленого відтінку, поверхня яких вкрита патиною світло-блакитного кольору. Серед колекції скляних посудин виділяється денце штофу (рис. 14, 5). Особливого поширення на українських землях штофи набули у XVIII–XIX ст. Вони використовувалися як міра чи тара для перевезення напоїв. Окрім цього, штофи широко використовувались в аптекарській справі як начиння [Петрякова, 1974, с. 36].

Металеві вироби представлені фрагментами семи цвяхів та трьома невизначеними предметами.

У межах розкопу виявлено одну кістяну заготовку видовженої форми, яка овальна в перетині. Грані заготовки обтесані. Її попередньо датуємо XVIII–XIX ст.

У культурних нашаруваннях на різних глибинах виявлено вісім монет, які хронологічно охоплюють знахідки від 1353 до 1812 рр. карбування. Найбільш рання монета 1353–1360 рр. – денарій галицько-руський (пула) на його аверсі зображена літера “К” під короною, на реверсі – корона. Денарій галицько-руський 1353–1360 рр. збігається із часом правління Казимира III та виготовлявся монетним двором у Львові. Загалом наявність у Львові монетного двору визначають часом з 1351 по 1414 рр., що збігається з часом правління Казимира III (Великого), короля Людовіка Угорського та Владислава Ягайла. На 1414 р. припадає емісія монет, що означала ліквідацію львівського монетного двору [Смірнов, 2001, с. 14]. Денарій виготовлявся із міді, що є невідомим явищем для Польщі та загалом для Центральної і Західної Європи XIV ст. Натомість мідні монети широко побутували на території Візантії та Золотої Орди у вигляді розмінної монети. Карбування мідних галицько-руських денаріїв нарівні зі срібними грошиками підтверджує автономний статус галицьких земель у Польській державі [Крижанівський, 2007, с. 63, 64]. Окрім денарія галицько-руського, у культурному шарі виявлено три шеляги 1659–1666 рр., один гріш коронний 1767 р., ½ крейцера 1775 р., одну монету номіналом в 3 крейцери 1800 р. та один крейцер 1812 р. карбування.

Отже, у результаті проведених археологічних досліджень вдалося:

1) частково відкрити та задокументувати рештки кам'яних конструкцій ратуші 1491 року, які дають інформацію про специфіку їхнього спорудження, планувальну структуру підвальних приміщень та стан збереженості мурів;

2) зафіксувати особливості та етапи будівництва фундаменту сучасної ратуші;

3) виявлено об'єкт кін. XIV–I пол. XVI ст., який за своїм призначенням виконував функцію господарської ями;

4) зібрано велику кількість рухомого археологічного матеріалу кін. XIV–XIX ст., що представлений уламками та цілими формами керамічних виробів, предметів зі скла та металу.

Дослідження у внутрішньому дворіку львівської ратуші потрібно продовжити, оскільки подальші роботи допоможуть встановити розміри, стан збереження та особливості планування підвальних приміщень ратуші 1491 року.

ЛІТЕРАТУРА

- Войтович Л.* (2006). Хроніка подій: війни, епідемії, пожежі // Історія Львова (1256–1772). – Т. I. – Львів. – С. 103–109.
- Войтович Н., Войтович М.* (2012a). Дослідження у внутрішньому дворіку Львівської ратуші // Археологічні дослідження в Україні 2011. – Київ–Полтава. – С. 287–289.
- Войтович Н., Войтович М.* (2012b). Звіт про результати археологічних розвідок на території пл. Ринок, 1 у м. Львові у 2011 р. // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – Львів. – 99 с.
- Войтович Н., Войтович М., Ковальський-Білокрилий Я.* (2013). Звіт про результати археологічних досліджень на вул. Підмурний, 5 у м. Львові // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – Львів. – 288 с.
- Войтович Н., Войтович М., Назар І.* (2012). Археологічні дослідження у середмісті Львова на вулиці Краківській, 6–12 у 2010 році // АДЛУ. – Львів. – Вип. 14–15. – С. 255–273.
- Вуйцик В.С.* (1991). Державний історико-архітектурний заповідник у Львові. – Львів. – 175 с.
- Гошко Т.* (2006). Самоврядування і адміністрація міста // Історія Львова (1256–1772). – Т. I. – Львів. – С. 110–117.
- Гупало В.Д.* (1994). Трансформація древнерусских традицій моделювання кераміки во II пол. XIII–XV в. в. // *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od różnego średniowiecza do czasów współczesnych.* – Rzeszów. – С. 185–190.
- Долинська М.* (2005). Львів: простір і мешканці (історико-урбаністичний нарис). – Львів. – 90 с.
- Жук І.* (2007). Архітектура // Історія Львова (1772–1918). – Львів. – Т. II. – С. 93–98.
- Зіморевич Б.* (2002). Потрійний Львів: Leopolis Triplex. – Львів. – 224 с.
- Ковальчук Х.* (2008). Архітектура // Архітектура Львова. Час і стилі. XIII–XXI ст. – Львів. – С. 185–224.
- Колупаєва А.* (2006). Українські кахлі XIV–початку XX століть. Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевисть. – Львів. – 384 с.
- Крижанівський А.* (2007). Львівський монетний двір у XIV–XV століттях. – Львів. – 222 с.
- Крип'якевич І.* (1991). Історичні походи по Львові. – Львів. – 167 с.
- Лазурко О., Войтович Н., Ткач Є., Шніцар М.* (2010). Звіт про результати археологічних досліджень (розкопок) по вул. Підвальної в м. Львові у 2009 р. (проект реконструкції вулиць І. Гонти-Підвальної) // Наук. архів НДЦ РАС ІА НАН України. – Львів. – 366 с.
- Лазурко О., Шніцар М., Ткач Є., Войтович Н.* (2012). Східна ділянка оборонних споруд середньовічного Львова (за матеріалами досліджень 2009 року) // АДЛУ. – Львів. – Вип. 14–15. – С. 228–254.
- Лемко І.* (2008). Історія Львівської Ратуші. – Львів. – 128 с.
- Мельник Б.В.* (2002). Вулицями старовинного Львова. – Львів. – 272 с.
- Могитич Р.* (2008). Архітектура і містобудування доби середньовіччя (XIII–початку XVI ст.) // Архітектура Львова. Час і стилі. XIII–XXI ст. – Львів. – С. 42–79.
- Петрякова Ф.С.* (1974). Українське гутне скло. – Київ. – 160 с.
- Милян Т., Лазурко О., Шніцар М., Войтович Н., Шишак В. (уклад.)* (2011). Скарби підземного Львова. Каталог виставки археологічних знахідок із досліджень Рятівної археологічної служби у середмісті Львова. – Львів. – 132 с.
- Смірнов Ю.* (2001). Львівські гроші XIV століття // Галицька брама. – № 4 (76). – Львів. – С. 14.
- Терський С.* (2001). До проблеми датування археологічного матеріалу періоду Галицько-Волинської держави // Наукові записки ЛІМ. – Вип. X. – Львів. – С. 130–158.
- Терський С., Войнаровський В., Овчінніков О.* (2007). Чинбарський спеціалізований комплекс XV–XVI ст. з розкопок на площі Старий Ринок у Львові 1997 року // МДАПВ. – Львів. – Вип. 11. – С. 295–314.
- Шишак В., Войтович Н., Могитич Р.* (2009). Археологічні дослідження на вул. Краківській-Вірменській у 2007 р. // Фортеця: збірник заповідника “Тустань”: на пошану Михайла Рожка. – Львів. – С. 394–403.
- Jaworski F.* (1907). *Ratusz Lwowski.* – Lwów. – 95 s.
- Kruppé J.* (1981). *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce.* – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk. – 156 s.

REFERENCES

- Voitovych, L. (2006). Khronika podii: viiny, epidemii, pozhezhi. *Istoriia Lvova (1256–1772), 1*. Lviv, 103–109 (in Ukrainian).
- Voitovych, N., & Voitovych, M. (2012a). Doslidzhennia u vnutrishnomu dvoryku Lvivskoi ratushi. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2011*. Kyiv–Poltava, 287–289 (in Ukrainian).
- Voitovych, N., & Voitovych, M. (2012b). *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh rozvidok na terytorii pl. Rynok, 1 u m. Lvovi u 2011 r.* Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru Riativna arkheolohichna sluzhba, Instytut arkheolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Lviv, 99 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., Voitovych, M., & Kovalskyy-Bilokrylyi, Ia. (2013). *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh doslidzhen na vul. Pidmurnii, 5 u m. Lvovi.* Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru Riativna arkheolohichna sluzhba, Instytut arkheolohii. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Lviv, 288 pp. (in Ukrainian).
- Voitovych, N., Voitovych, M., & Nazar, I. (2012). Arkheolohichni doslidzhennia u seredmisti Lvova na vulytsi Krakivskii, 6–12 u 2010 rotsi. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu, 14–15*, Lviv, 255–273 (in Ukrainian).
- Vuitsyk, V.S. (1991). *Derzhavnyi istoryko-arkhitekturnyi zapovidnyk u Lvovi.* Lviv, 175 pp. (in Ukrainian).
- Hoshko, T. (2006). Samovriaduvannia i administratsiia mista. *Istoriia Lvova (1256–1772), 1*. Lviv, 110–117 (in Ukrainian).
- Gupalo, V.D. (1994). Transformaciya drevnerusskikh tradicij modelirovaniya keramiki vo II pol. XIII–XV v. v. *Garncarstwo i kaflarstwo na ziemiach polskich od późnego średniowiecza do czasów współczesnych*. Rzeszów, 185–190 (in Russian).
- Dolynska, M. (2005). *Lviv: prostir i meshkantsi (istoryko-urbanistychnyi narys)*. Lviv, 90 pp. (in Ukrainian).
- Zhuk, I. (2007). Arkhitektura. *Istoriia Lvova (1772–1918), 1*. Lviv, 93–98 (in Ukrainian).
- Zimorovych, B. (2002). *Potriinyi Lviv: Leopold Tripleh*. Lviv, 224 pp. (in Ukrainian).
- Kovalchuk, Kh. (2008). Arkhitektura. *Arkhitektura Lvova. Chas i styli. XIII–XXI st.* Lviv, 185–224 (in Ukrainian).
- Kolupaieva, A. (2006). *Ukrainski kakhli XIV–pochatku XX stolit. Istoriia. Typolohiia. Ikonohrafiia. Ansamblevist*. Lviv, 384 pp. (in Ukrainian).
- Kryzhanivskyy, A. (2007). *Lvivskyy monetny dvir u XIV–XV stolittakh*. Lviv, 222 pp. (in Ukrainian).
- Kryp'iakevych, I. (1991). *Istorychni pokhody po Lvovi*. Lviv, 167 pp. (in Ukrainian).
- Lazurko, O., Voitovych, N., Tkach, Ie., & Shnitsar, M. (2010). *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh doslidzhen (rozkopok) po vul. Pidvalnii v m. Lvovi u 2009 (proekt rekonstruktsii vulyts I. Honty-Pidvalnoi)*. Naukovyi arkhiv Naukovo-doslidnoho tsentru Riativna arkheolohichna sluzhba, Instytut arkheolohii, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Lviv, 366 pp. (in Ukrainian).
- Lazurko, O., Shnitsar, M., Tkach, Ie., & Voitovych, N. (2012). Skhidna dilianka oboronnykh sporud serednovichnoho Lvova (za materialamy doslidzhen 2009 roku). *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu, 14–15*, Lviv, 228–254 (in Ukrainian).
- Lemko, I. (2008). *Istoriia Lvivskoi Ratushi*. Lviv, 128 pp. (in Ukrainian).
- Melnyk, B.V. (2002). *Vulytsiamy starovynnoho Lvova*. Lviv, 272 pp. (in Ukrainian).
- Mohytych, R. (2008). Arkhitektura i mistobuduvannia doby serednovichchia (XIII–pochatku XVI st.). *Arkhitektura Lvova. Chas i styli. XIII–XXI st.* Lviv, 42–79 (in Ukrainian).
- Petriakova, F.S. (1974). *Ukrainske hutne sklo*. Kyiv, 160 pp.
- Mylian T., Lazurko O., Shnitsar M., Voitovych N., & Shyshak V. (Compilers). (2011). *Skarby pidzemnoho Lvova*. Kataloh vystavky arkheolohichnykh znakhidok iz doslidzhen Riativnoi arkheolohichnoi sluzhby u seredmisti Lvova. Lviv, 132 pp. (in Ukrainian).
- Smirnov, Iu. (2001). Lvivski hroshi XIV stolittia. *Halytska brama, 4(76)*. Lviv, 14 (in Ukrainian).
- Terskyi, S. (2001). Do problemy datuvannia arkheolohichnoho materialu periodu Halytsko-Volynskoi derzhavy. *Naukovi zapysky Lvivskoho istorychnoho muzeiu, 10*, Lviv, 130–158 (in Ukrainian).

Terskyi, S., Voinarovskiy, V., & Ovchinnikov, O. (2007). Chynbarskyi spetsializovanyi kompleks XV–XVI st. z rozkopok na ploshchi Staryi Rynok u Lvovi 1997 roku. *Materials and studies on archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area, 11*, Lviv, 295–314 (in Ukrainian).

Shyshak, V., Voitovych, N., & Mohytych, R. (2009). Arkheolohichni doslidzhennia na vul. Krakivskii-Virmenskii u 2007 r. *Fortetsia: zbirnyk zapovidnyka "Tustan": na poshanu Mykhaila Rozhka*. Lviv, 394–403 (in Ukrainian).

Jaworski, F. (1907). Ratusz Lwowski. Lwów, 95 pp.

Kruppé, J. (1981). Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 156 pp.

Стаття: надійшла до редакції 30.10.2016

прийнята до друку 10.11.2016

RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES IN THE COURTYARD OF LVIV CITY HALL

Nazariy VOYTOVYCH, Maria VOYTOVYCH

*Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenka Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine*

History of Lviv City Hall begins in the second half of XIV century (1381). From that time until today, construction of several new buildings and significant amount of their reconstructions took place. The last stage of development of Lviv City Hall began in 1827 after establishing of the foundations of the new building. Administrative construction took its modern appearance after the events of 1848, during which the dome of the tower was damaged, in consequence of which the tower of City Hall received its modern look.

In July 2011 expedition of SRC “Rescue Archaeological Service” of IA of NAS of Ukraine carried out rescuing research in the courtyard of the City Hall. Excavation pit was situated in the southern part of the courtyard 3×4 meters, and adjacent to the front of the window. From the depth of 0,80 m to 2,00–2,15 m cultural layers related to the construction of modern City Hall and dismantling of the previous building are deposited. In the cultural layers that are situated on the depth of 3,00–3,40 m large number of mobile archaeological material from the end of XIV–XVIII centuries, represented by the fragments and whole forms of ceramic ware, objects made of glass and metal was found. During the research of remains of stone structures of City Hall in 1491 (walls number 1, 2 and 4) were partially discovered and documented. They provide information about the specifics of their construction, planning structure of basements and situation of preservation of the walls. Characteristics and stages of construction of the foundations of the modern City Hall (wall 3) and the level of deposition of its foot were recorded. On the level of the bed deposits at the depth of 3,10 m one in-depth object, ruined from the north and west by walls 1 and 2 were discovered. Its preserved part has size of 1,48×0,36 m and depth of 0,45–0,60 m from the level of its detection, with orientation by the line north-south. Filling of the object consisted of gray sandy soil containing a large amount of ceramic ware from the end of XIV–XV centuries.

Research object served as a pit of economic purpose. Taking into account the small size of discovered area, carried out studies shown perspectives for future archaeological researches.

Key words: Lviv, City hall, archaeological researches, wall, stratigraphy, object, ceramic.